

povijest Carstva gledali kao na integralni dio mletačke povijesti. Osnovna kvaliteta ovog materijala je u njegovoj suvremenosti s opisivanim zbivanjima. Budući da su kronike »praktično neizdate«, autor uz analizu njihovih podataka donosi šire izvode izvornika.

Pisac upozorava na vrijednost »kratkih hronika« — spisa grčke narodne historiografije čije znatnije korištenje drži važnim zadatkom suvremene bizantologije.

Uza svu hermetičnost tekstova upotrebljavani su podaci koje nudi relativno dobro sačuvana bizantska književnost XV. stoljeća (retorska književnost — panegirici, posmrtna slova i sl.).

Autor nije zazirao od mnogih vrijednih svjedočanstava putnika, raznih emisara, hodočasnika ili poslovnih ljudi koji su ostavili tragove o tretiranoj epohi.

Upravo ovakav odnos prema izvorima omogućio je Đuriću da stvori historiografsko djelo koje se ne iscrpljuje u jednodimenzionalnoj političkoj slici vremena, nego uvjerljivo iznosi totalitet jedne epohe. Tu se pouzdano nalazi i osnovna vrijednost ovog djela.

Ivica Prlender

MARJETA ŠAŠEL-KOS, ZGODOVINSKA PODOBA PROSTORA MED AKVILEJO, JADRANOM IN SIRMIJEM PRI KASIJU DIONU IN HERODIJANU, Znanstvenoraziskovalni center SAZU — Inštitut za arheologijo, Ljubljana 1986, 467 str.

Publikacija predočuje odabrane odlomke iz djela dvojice grčkih autora koji su živjeli i djelovali u drugoj polovini drugog stoljeća i prvoj polovini trećeg, kao suvremenici središnjeg razdoblja Rimskog Carstva. Njihovi se izvještaji o povijesnim zbivanjima uzajamno dopunjuju.

Kako autorica upućuje u Predgovoru (11/12), publikacija se uklapa u projekt Antični literarni viri, jedan od prioriteta istraživačkih zadataka Inštituta za arheologijo pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU, a naglasak je izdanja na komentaru podacima iz povijesnih djela Diona Kasija i Herodijana.

Odmah u predgovoru autorica je precizirala i po kojem su kriteriju birani relevantni odlomci iz obaju izvora. Naime, želeći prezentirati podatke koji se odnose na budući slovenski teritorij, valjalo je okupiti vijesti koje se tiču provincija Panonije, Dalmacije i Norika i desete regije Italije (*Venetia et Histria*), a publikacija time postaje vrijedan doprinos istraživanju najstarije prošlosti ne samo današnje Slovenije već i njezinih današnjih susjeda.

Od 467 stranica djela nakon sadržaja, predgovora i popisa kratica (5—15) 256 ih je posvećeno nešto starijem i podosta opširnijem spisu Diona Kasija (17—273), a 161 Herodijanu (274—435). Slijede popis karata kojima su popraćeni komentari obaju djela (436 i 437), te kazala (439—467). Priložene su četiri table s fotografijama epigrafskih spomenika iz navedenih regija koji pripadaju razdoblju opisanom u izvorima.

Publikacija je zapravo trojezična. Uz izvorne odlomke na grčkom donesen je usporedni slovenski prijevod, a komentar izvorima i sav aparat izdanja (sadržaj, predgovor, legende uz ilustracije, kazala) predočeni su i slovenski i engleski. Engleski komentar nije pravi prijevod slovenskog: autorica ga je prilagodila pretpostavjenim različitim interesima i mogućnostima poznavanja problematike u objavljenoj literaturi kod stranih i kod domaćih korisnika edicije, te je mjestimično opširniji, a mjestimično sažetiji od slovenskog. Prema tome se razlikuje i literatura na koju se autorica poziva u tekstu.

Oba glavna dijela izdanja analogno su komponirana. Na početku je uvodni prikaz o Dionu odnosno o Herodijanu (18—49 i 276—307), pa slijede odabrani odlomci s usporednim prijevodom i komentarima. Pred svakim je zasebnim izvornim odlomkom podnaslov koji rezimira bit njegova sadržaja. Prema potrebi, odlomku prethodi naputak iz kakva konteksta dolazi ili opširnije prepričavanje sadržaja okolnog teksta izvora. Svako odvojeno izvorno mjesto nosi redni broj iz ovog izdanja, zatim uobičajenu brojevanu oznaku prema tradicionalnoj raspodjeli Dionova odnosno Herodijanova teksta u cjelovitim izdanjima tih izvora. Uz svaki je odlomak i apsolutna datacija događaja koji opisuje.

Izvorni tekst bilješke prate samo izuzetno, najčešće zbog različitih verzija etnonima i toponima u rukopisima. Još je rjeđe autorica dala poneku prevodilačku primjedbu pod usporednim prijevodom.

Komentar se ne veže izravno uz pojedina mjesta izvornog teksta, nego najčešće u obliku kratkih tekstova prati veće sadržajne cjeline. Kako su one različite opširnosti tako varira i opseg komentara, pa je to utjecalo na organizaciju teksta. Neki kraći komentari nemaju posebna naslova i nisu registrirani u sadržaju publikacije. Drugi, opširniji, naslovljeni su jednostavno *Komentar* i u sadržaju registrirani iza izvorne cjeline na koju se odnose. Međutim, takvi komentari sadrže i odlomke s podnaslovima, a nekim izvornim cjelinama i prethode naslovljeni komentarski pregledi, što je sve također ušlo u sadržaj. Kako subordinacija naslova u sadržaju nije valjano grafički izražena, ovo izaziva nedoumicu u korisnika edicije. Naslovljivanje izvornih odlomaka nesumnjivo ima služiti preglednosti, iako je spomenuti nedostatak u sadržaju toj nakani nanio štetu. Tako bi se iz ove edicije izdvajanjem naslova i podnaslova izvornih odlomaka mogao dobiti jasan pregled za naše krajeve relevantnih izvještaja u Dionu Kasiju i Herodijana.

Pitanje je međutim koliko je opravdano dodjeljivati izvornom tekstu naslove koje on ne sadrži, čak i kad je to zgodan orijentir korisniku edicije. U ovom konkretnom slučaju stavljanjem naslova na prvo mjesto, a tradicionalne brojeve oznake odlomaka tek na treće mjesto zapravo je otežano snalaženje korisniku koji je vičan uobičajenom klasičnofilološkom određivanju izvornih mjesta brojem poglavlja, odjeljka i retka u integralnim izdanjima. Ta vještina dođuše pri našoj današnjoj edukaciji historičara pomalo pada u zaborav, ali je ipak potrebna da bi se moglo raditi na antičkim izvorima i literaturi koja iz njih crpi, pa nije preporučljivo izlaziti na ovaj način u susret njezinu propadanju.

Najviše radoznalosti u ovakvu izdanju pobuđuju komentari. Žurimo reći da su komentari M. ŠASEL-KOS vrijedni divljenja, ponajprije zbog autoričine izvanredne erudicije. Uključuju naime ažurne preglede literature o pojedinim povijesnim problemima, od jednostavnih popisa do sažetaka raznih teza i mišljenja pojedinih znanstvenika. Daju potrebne povijesne preglede. Ne pružaju samo reference za pojedine izvorne podatke unutar i između dvaju ovdje prezentiranih izvora, već i istovrsne reference iz druge antičke građe, uz autoričinu valorizaciju podudarnosti i razlika i uz njezine vlastite zaključke. Eksplikativnosti komentara izvanredno doprinose priložene karte, ponajviše bojnih pohoda. Sve zajedno čini ovu publikaciju dragocjenim priručnikom svakome tko se želi baviti poviješću naših krajeva u razdobljima o kojima govore Dion Kasije i Herodijan, ne samo onome koji zatreba što iz tih dvaju izvora.

Iz perspektive standarda objavljivanja antičkih tekstova ovoj publikaciji nedostaje obilniji aparat različitih varijanti u čitanju i iscrpniji pregled rukopisa i prvih izdanja, a uvođenje parcijalnih naslova nije prihvatljivo. Iz perspektive historio-grafske eksploatacije takve građe sve su to praktična rješenja, ali upravo iz te perspektive sustavno i temeljito prikazivanje tuđih interpretacija u samom tekstu komentara oduzima suviše mjesta vlastitom autoričinom tumačenju. Ovo dakle nije

niti klasična filološka niti klasična historiografska obrada teksta, već primjer objave antičkog izvora u svrhu povijesnog istraživanja.

Nameće se jedno principijelno metodološko pitanje. Ovakva je koncepcija idealna za korisnike publikacije, ali nije za izvršioca. Pitanje je može li postati pravilom. Naime, da bi postala autorom ovakve edicije, M. Šašel-Kos morala se uputiti o rukopisnoj predaji i izdanjima obaju tekstova i na nizu mjesta prosuditi o čitanju koje će prihvatiti; morala je oba teksta temeljito proći od početka do kraja i izdvojiti relevantne odlomke; morala je svladati jezik i stil obojice autora i prevodeći riješiti mnoge dileme. U ovakvoj ediciji čitalac vidi samo krajnje rezultate, jer — težište je na komentaru. Za komentare je pak autorica ovladala kompletnom domaćom i stranom literaturom koja je u vezi s podacima iz odabranih izvornih mjesta. Nakon svega toga ona je sama iz naše perspektive najmeritorniji tumač Diona Kasija i Herodijana, a ovakav je koncept zapravo primorava na samozataju.

Ne bi li bio realniji tradicionalan postupak koji odvaja filološki od historiografskog posla, ostavljajući i jednome i drugome više prostora, a od korisnika zahtijeva aktivniji pristup?

Edicija ima dva imensko-predmetna kazala, englesko i slovensko (439—454 i 455—467). Ne čini nam se opravdanim što je englesko iscrpnije i eksplikativnije od onog namijenjenog domaćim čitaocima. Također nije ispravno u ovakvu izdanju uz imena i pojmove u indeksu odrediti samo brojeve strana komentara. Kako su izvorna mjesta u sadržaju publikacije navedena samo tematskim naslovima, čitalac koji traži neki detalj iz Dionova ili Herodijanova spisa ne može si pomoći ni kazalom.

I posljednje: usporednost grčkog teksta i slovenskog prijevoda u ediciji je strogo provedena, ali je sustav narušen kod engleskih i slovenskih usporednih tekstova. Počevši od samog sadržaja, čitalac mora napreskokce »loviti« nastavak jednog ili drugog. To je još jedan element formalne nedotjeranosti ove publikacije.

Zaključujemo konstatacijom da je pred nama vrlo korisno izdanje dvaju za našu prošlost važnih antičkih izvora, iz pera odlična stručnjaka koji je u nj uložio golem trud i stvorio sadržajem izuzetan priručnik. Šteta je što mu forma nije na istoj razini, pogotovo jer je namijenjen i stranoj znanstvenoj javnosti.

Bruna Kuntić-Makvić

THE TIMES ATLAS SVJETSKE POVIJESTI, DOPUNJENO IZDANJE
ZA JUGOSLAVIJU, Zagreb 1986, 1—378. Izdavač: Cankarjeva založba Ljubljana
— Zagreb 1986.

Timesov Atlas svjetske povijesti izdala je 1978. londonska izdavačka kuća »Times Books Limited«, a dosad je tiskano sedam izdanja. Atlas je u prijevodu objavljen u 14 zemalja. Jugoslavensko izdanje Atlasa pripremila je Cankarjeva založba Ljubljana—Zagreb prema prvom engleskom izdanju iz 1978. uz dopune prema izdanju iz 1984.

Atlas počinje Svjetskom kronologijom (15—27), to jest kronološkim pregledom glavnih događaja u svjetskoj povijesti. Građa je složena u stupce koji nose naslove pojedinih dijelova svijeta. U posebnom stupcu pod nazivom Kultura i tehnologija navode se znameniti kulturni događaji među kojima su uz ostalo uključeni ne samo glazba, likovne umjetnosti i književnost nego i tehnički pronalasci i znanstvena otkrića. Kalendar događaja počinje 9000. godine pr. n. e. s podatkom o pripitomljavanju životinja i žitarica (pšenice i ječma) na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi te prodiranjem lovaca na jug niz američki kontinent, a završava u Africi s godi-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje
Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1
Cijena ovog broja iznosi 3000 din.
Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1987.